

Remiss: Universitetskanslersämbetets rapport *Kvalitetssäkring av forskning – rapportering av ett regeringsuppdrag (Rapport 2018:2, UKÄ reg nr 111-331-17)*

Umeå universitet har mottagit Universitetskanslersämbetets (UKÄ:s) rapport Kvalitetssäkring av forskning – rapportering av ett regeringsuppdrag (Rapport 2018:2) på remiss och avger härmed universitetets yttrande.

Sammanfattning

- Umeå universitet är positiva till UKÄ:s ansats till sitt nya uppdrag att utveckla det nationella systemet för kvalitetssäkring så att det omfattar även forskning.
- Som UKÄ föreslår bör lärosätena ansvara för forskningens kvalitet, och UKÄ:s granskning fokusera på att lärosätena har ett fungerande kvalitetssäkringsarbete. De glidningar mot utvärdering av forskning som finns i rapporten, t.ex. att kvantitativa indikatorer i sig skulle utvärderas, motsätter sig universitetet.
- Umeå universitet stöder att ett nationellt ramverk bör tas fram där standarder för att säkerställa och synliggöra forskningens kvalitet anges, och anser att etablerandet av ett sådant ramverk kan vara av stor betydelse i sig.
- Umeå universitet tillstyrker att granskningen av utbildningens respektive forskningens kvalitetssäkring sker vid samma tillfälle men med separat återkoppling på det kvalitets-säkringsarbete som bedrivs inom forskning respektive utbildning. Bedömggrupperna bör vara delvis skilda men med en samlad bedömning av sambandet mellan utbildning och forskning.
- Umeå universitet instämmer i att granskningen bör inkludera samverkan som en naturlig del av utbildning och forskning. Även här gäller dock att det är kvalitetssäkringsarbetet som ska granskas och inte samverkan och nyttiggörande i sig, och det är viktigt att bedömningsgrunderna inte blir likriktande.
- Umeå universitet avstyrker bestämt att ökade utvärderingar av forskarutbildningen används som sanktion vid ett negativt utfall. Om allvarliga brister kvarstår efter upprepade granskningar bör det bli en fråga i dialogen mellan regeringen och berört lärosäte.

Övergripande synpunkter

Övergripande kan man diskutera hur väl ytterligare en utvärdering rimmar med regeringens ambition om mer tillitsbaserad styrning. Umeå universitet är dock positiva till UKÄ:s ansats till sitt nya uppdrag, som ger uttryck för en vilja till flexibilitet parallellt med en ambition att ha en övergripande ordning och reda i svensk forskning. Ett väl utformat kvalitetssäkringssystem inom forskningen kan bidra till en positiv fokusering på frågor rörande hög kvalitet inom forskningen.

Samtidigt vill vi framhålla att såväl ett mer utvecklat kvalitetssystem på universitetsnivå som UKÄ:s utvärderingar av det kommer kräva resurser, och för att säkerställa att utvecklad kvalitetssäkring inte får negativa effekter på verksamheten är det viktigt att på olika sätt hålla nere

kostnaderna framför allt i form av tid för enskilda forskare. Det är därför positivt att utvärderingstillfällen samordnas och att lärosätena ges tillräckligt med tid för att utveckla sina kvalitetssäkringssystem innan utvärderingarna inleds.

Det är också positivt att UKÄ lyfter vikten av att beakta olika ämnesområdens särskilda karaktär, inklusive konstnärlig forskning. Det kan bl.a. handla om att förutsättningarna för att bedriva konkurrenskraftig forskning inte direkt bör kopplas till den lokala forskningsmiljöns storlek.

Umeå universitet instämmer i att forskning redan berörs i den utsträckning som är lämpligt i utbildningsutvärderingar och examenstillståndsprovningar, och att det främst är inom granskningarna av kvalitetssäkringsarbetet som ett utvecklingsarbete bör ske för att inkludera forskning. Våra synpunkter på utformningen av dessa redovisas i kommande avsnitt.

Vi instämmer också i att delar av forskningens kvalitetssäkring kan vara relevanta inom tematiska utvärderingar, men vill betona att tematiska utvärderingar verkligen anpassas flexibelt till aktuellt tema och har ett tydligt främjande perspektiv. Generellt är det en central utgångspunkt att utvärderingarna ska vara kvalitetsdrivande.

Synpunkter på de specifika bedömningarna

I det följande redovisas Umeå universitets synpunkter under de rubriker och bedömningar som UKÄ gör i det avslutande kapitlet *Bedömningar och fortsatt utvecklingsarbete*. Vissa av rubrikerna har grupperats tillsammans.

Lärosätenas kvalitetsansvar för forskning, Integreringen i kvalitetssystemet samt Ramverk

UKÄ:s bedömningar:

Huvudansvaret för att forskningen håller hög kvalitet vilar på lärosätet och UKÄ:s uppgift är att, genom sina granskningar, säkerställa att lärosätet tar detta ansvar och främjar hög forskningskvalitet

Granskning av forskningens och utbildningens kvalitetssäkring bör ske inom ramarna för komponenten granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete

UKÄ ser positivt på framtagandet av ett nationellt ramverk för kvalitetssäkring av forskning

Umeå universitet instämmer i att ansvaret för forskningens kvalitet vilar på lärosätet och att syftet med UKÄ:s granskningar är att säkerställa att lärosätet tar detta ansvar. Det innebär å ena sidan att man måste vara vaksam på att denna rägång upprätthålls; det finns i vissa av rapportens skrivningar glidningar mot granskning av kvalitet som vi återkommer till nedan. Å andra sidan gäller det att inte låta kvalitetssystem bli sitt eget formalistiska egenvärde och tappa fokus på det övergripande syftet. Kvalitetssäkringssystem på lärosätes- eller nationell nivå bör syfta till att "säkerställa och synliggöra forskningens kvalitet och relevans" som det nederländska ramverket uttrycker det. Detta bör också prägla utformningen av utvärderingssystemet.

UKÄ beskriver i rapporten (sid 20) kraven i högskolelag och högskoleförordning som en "central utgångspunkt". Det är kanske ett något starkt påstående med tanke på att dessa krav, som UKÄ också noterar, inte räcker särskilt långt. Att verksamheten ska bedrivas så att hög kvalitet nås är närmast självklart och säger inget om hur denna ska värderas. Att det ska finnas ett nära samband mellan utbildning och forskning, eller att forskningens frihet och god forskningssed ska värnas, kan ses som en kodifiering av krav som har utvecklats inom akademien själv, och hade kunnat vara

UMEÅ UNIVERSITET

rimliga att utvärdera utifrån alldeles oavsett om de stod i lagen eller inte. De mål som står i 1 kap. 5 § HL kan ha koppling till forskningskvalitet, men har också andra syften. Den mest centrala utgångspunkten bör i stället vara de kvalitetsnormer som utvecklas inom det internationella vetenskapssamfundet och hur lärosätena arbetar för att dessa upprätthålls.

Enligt Umeå universitet bör ambitionen vara att standarder för att säkerställa och synliggöra forskningens kvalitet anges i ett nationellt ramverk. Om samtliga lärosäten¹ samt berörda myndigheter och akademier ställer sig bakom ett sådant ramverk skulle det i sig vara av större betydelse för trovärdigheten av kvalitetssäkringen än själva den granskning av enskilda lärosätens kvalitetssystem som UKÄ sedan utför på grundval av detta ramverk. Omvänt riskerar utvärderingar utan ett sådant ramverk att inte få tillräcklig legitimitet vare sig inom akademien eller i omvärldens ögon.

Utformningen av ett sådant nationellt ramverk behöver diskuteras ordentligt, och det är positivt att UKÄ inte vill forcera denna process. Det bör även kunna innebära att pilotutvärderingar sjösätts först efter nuvarande utvärderingscykel för lärosätenas kvalitetssäkringsarbete gällande utbildning.

I arbetet bör beaktas att det finns viktiga skillnader mellan *European Standards and Guidelines for Quality Assurance* (ESG) och ett nationellt ramverk för forskningens kvalitetssäkring. I ESG är logiken ackreditering – att ett lärosäte uppfyller vissa kriterier och därmed får ökade frihetsgrader eller befogenheter. I det nya nationella kvalitetssystemet flyttas fokus från tidigare befintliga system av (nägorlunda) heltäckande externa utvärderingar av alla utbildningar till att lärosätena ska visa att man själv har kvalitetskontroll, och UKÄ:s externa utvärderingar kan därmed minska. I en del andra länder där lärosätesackreditering införs är skillnaden ännu tydligare, då man går från ett system där varje utbildningsprogram måste förhandsgodkännas. Utgångsläget och villkoren för forskning är annorlunda: det har aldrig funnits något nationellt heltäckande system för utvärdering av själva forskningen, och det finns ingen "tillståndsprovning" av forskning. Att kopiera ESG och försöka ange standarder som ska uppfyllas för att ett lärosäte ska anses ackrediterat är därmed inte nödvändigtvis en bra utgångspunkt.

Preliminärt kan man säga att ett nationellt ramverk bör innebära att lärosätena ska visa att de

- främjar en kvalitetskultur från den enskilde forskaren och uppåt och följer upp att olika former av löpande kollegial kvalitetsgranskning fungerar,
- säkerställer att forskningens kvalitet systematiskt utvärderas med någon viss periodicitet och att resultaten görs tillgängliga, och
- har fungerande "förbättringscykler", dvs. vidtar strategiska ledningsbeslut med anledning av egen uppföljning eller externa utvärderingar.

Däremot är det mer tveksamt om ett ramverk bör innefatta hur lärosätena skapar förutsättningar och goda villkor för forskning. I alla händelser är det angeläget att utvärdering av sådana aspekter inte blir normerande utan i så fall främst en process där lärosäten kan lära sig av varandra och goda praktiker kan spridas.

Umeå universitet tillstyrker att UKÄ:s utvärderingar av forskningens kvalitetssäkring sker inom ramen för granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete. Befintliga bedömningsområden

¹ Om det inkluderar de enskilda utbildningsanordnare som får statliga medel för forskning skulle en ny samlad lagstiftning som UKÄ ser behov av att utreda (sid 23) kanske inte behövas.

UMEÅ UNIVERSITET

kan vara relevanta, men man bör i det fortsatta arbetet inte vara låst vid det. Om ett nationellt ramverk utvecklas bör såväl utformningen som omfattningen av UKÄ:s utvärderingar utgå från och komplettera detta med minimal ytterligare arbetsbörda.

Umeå universitet tillstyrker också att granskningen av utbildningens respektive forskningens kvalitetssäkringsarbete sker vid samma tillfälle men utifrån separata vägledningar och självvärderingar och med separat återkoppling på det kvalitetssäkringsarbete som bedrivs inom såväl forskning som utbildning. Samtidigt behöver sammanhållna bedömningsgrunder utvecklas gällande kopplingen mellan utbildning och forskning. Se vidare under rubriken Bedömggrupper nedan.

Jämställdhet

UKÄ:s bedömning: Jämställdhet är en viktig kvalitetsfråga som bör granskas inom ramarna för uppdraget att kvalitetssäkra forskning

I linje med arbetet med jämställdhetsintegrering är det enligt Umeå universitet naturligt att forskningens jämställdhet ingår i granskningen av lärosätenas kvalitetssäkring av forskning.

Student- och doktorandperspektiv

UKÄ:s bedömning: Ett student- och doktorandperspektiv bör inkluderas i granskningen av forskningens kvalitetssäkring

Umeå universitet instämmer. Gällande forskningens kvalitetssäkring är det främst doktorandperspektivet som är relevant, medan det bredare studentperspektivet är relevant för frågor om sambandet mellan utbildning och forskning.

Arbetsliv och samverkan

UKÄ:s bedömning: Forskningens samverkan och forskningens nyttiggörande bör inkluderas i granskningen av forskningens kvalitetssäkring

Umeå universitet håller med om att en samlad granskning av kvalitetssäkringen bör omfatta lärosätenas hela verksamhet, inklusive samverkan som en naturlig del av både utbildning och forskning. När UKÄ talar om "granskning av forskningssamverkan och forskningens nyttiggörande" utgår vi från att det är en ofullständig formulering; det bör naturligtvis vara lärosätenas *kvalitetssäkring* i detta avseende som granskas. Med tanke på att samverkan och nyttiggörande är en mångfacetterad verksamhet² är det angeläget att bedömningsgrunderna på detta område inte utformas så att de blir likriktande eller bara fokuserar på vissa aspekter.

Bedömningsunderlag

UKÄ:s bedömning: UKÄ:s granskningar av forskningens kvalitetssäkring bör bygga på såväl kvantitativa som kvalitativa underlag

Umeå universitet tillstyrker att kvantitativa underlag används i granskningarna, men *enbart* kopplat till lärosätets analys av och förhållningssätt till dessa. I skrivningarna i detta avsnitt finns oroande glidningar där det bitvis framstår som om de kvantitativa uppgifterna – som i huvudsak torde vara indikatorer på forskningens kvalitet snarare än dess kvalitetssäkring – ska utvärderas i sig.

² Vi hänvisar också till vårt remissvar på Vinnovas rapport *Metoder och kriterier för bedömning av prestation och kvalitet i lärosätenas samverkan med omgivande samhälle* (vårt dnr FS 1.5-233-17).

UMEÅ UNIVERSITET

Vi vill också betona att kvantitativa indikatorer måste utformas i dialog med lärosätena så att de är relevanta och anpassas till olika ämnesområdens förutsättningar. Exempelvis är användning av bibliometriska data ofta av begränsat värde eller kan vara direkt negativt inom delar av humaniora och konstnärlig forskning.

Bedömargrupper

UKÅ:s bedömning: Granskning av forskningens kvalitetssäkring bör göras av oberoende bedömargrupper bestående av sakkunniga från högskolesektorn samt representanter för studenter, doktorander och arbetsliv

Umeå universitet instämmer i huvudsak med UKÅ:s överväganden. Vi bedömer att det bör vara delvis skilda bedömargrupper för utbildning och forskning och vill betona vikten av att grupperna som utvärderar forskning också till största delen utgörs av forskare. För att ett sammanhållet system för kvalitetssäkring ska kunna bidra till ökad koppling mellan forskning och utbildning (enligt regeringens uttryckta ambition i forskningspropositionen) bör det samtidigt inte vara enbart två helt separata bedömargrupper; risken finns då att båda försöker adressera kopplingen mellan forskning och utbildning på två olika sätt. En möjlig lösning är att ett par ledamöter från respektive bedömargrupp bildar en gemensam bedömargrupp som dels koordinerar de två delarna av utvärderingen, dels utför den del av utvärderingen som berör kopplingen mellan utbildning och forskning. Här bör erfarenheterna från NOKUT:s och det norska forskningsrådets gemensamma pilotutvärdering beaktas.³

Fördjupningsspår

UKÅ:s bedömning: En fördjupad granskning av forskningens kvalitetssäkring bör utgöra del av den granskning UKÅ genomför i syfte att säkerställa att lärosätenas kvalitetssäkringsarbete förmår fånga upp eventuella brister samt främjar hög kvalitet i forskning

Umeå universitet tillstyrker att fördjupningar görs inom vissa områden för att granska hur väl det systematiska kvalitetssäkringsarbetet fungerar i praktiken.

Resultat och Sanktioner

UKÅ:s bedömningar:

Den granskning av forskningens kvalitet som sker vid lärosätet ska vara systematisk och leda till kvalitetshöjande åtgärder

Ett negativt utfall i UKÅ:s granskning av forskningens kvalitetssäkring kan leda till ett utökat antal utvärderingar på forskarutbildningsnivå

Umeå universitet instämmer i att granskningen ska fokusera på att lärosätet bedriver ett fungerande och systematiskt kvalitetssäkringsarbete som förmår fånga upp brister och omsätta granskningsresultaten i kvalitetshöjande åtgärder. Umeå universitet vill betona att utvärderingar bör vara utvecklande, vilket förutsätter att öppen redovisning av brister främjas och att formalism undviks. Tyvärr har vi noterat tillfällen när en bedömargrupp tar fasta på brister som lärosätet beskrivit i en självvärdering och gjort det till sin egen kritiska bedömning, oaktat de åtgärder som redan vidtagits för att åtgärda bristerna. En tregradig skala som nu införs i kommande utvärderingar av kvalitetssäkringsarbetet är positivt.

³ https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/evalueringer/2018/joint_evaluations_of_research_and_education_2018.pdf

UMEÅ UNIVERSITET

UKÄ:s förslag att utökade utvärderingar av forskarutbildning skulle vara en sanktion är högst olämpligt. Om ett lärosäte även efter möjlighet till förbättring visar grundläggande brister bör det bli en fråga för regeringen att föra dialog med lärosätet om fortsatta åtgärder.

Avslutning och fortsatt process

Sammantaget anser alltså Umeå universitet att UKÄ har påbörjat arbetet på ett bra sätt och ser fram emot fortsatt dialog i frågan. Utvecklingen av ett nationellt ramverk bör vara en prioriterad fråga för lärosätena i samråd med UKÄ och andra aktörer, eftersom kvalitetssäkring av forskning inte i första hand bör utgå från lagkrav eller befintliga former för utbildningens kvalitetssäkring. Den omvärldsanalys som UKÄ gjort i rapporten bör utgöra grund för fortsatt arbete med att dra lärdomar av goda exempel, med öppenhet för att större förändringar kan krävas i förhållande till dagens system.

Detta remissvar har utarbetats av utredare Anders Steinwall efter intern remiss och hörande av universitetets forskningsstrategiska råd, och beslutats av rektor efter föredragning av biträdande universitetsdirektör Per Ragnarsson.